

Krishi Vigyan Kendra
Gujarat Vidyapith
Randheja, Gandhinagar

ઉનાળુ મગની (Green gram) ખેતી

મગનું (Moong) વાવેતર ઉત્તર ગુજરાત, કચ્છ અને સૌરાષ્ટ્રમાં કરવામાં આવે છે. દક્ષિણ ગુજરાતમાં કાળા મગનું વાવેતર થાય છે. મગ એકલા અથવા આંતરપાક તરીકે ખુબ અનુકૂળ છે. ટુંકાગાળાનો પાક હોવાથી ધનિસ્ટ પાક પધ્ધતિમાં તેનું ખુબ મહત્વ છે. પુરતા પ્રમાણમાં પિયત વ્યવસ્થા હોય ત્યાં બહુલક્ષીય પાક પધ્ધતિમાં મગના પાકને અગ્રિમતા આપવામાં આવે છે.

જમીનની તૈયારી: ગોરાડું અને જે જમીનમાં સેન્ટીય તત્વ વધારે હોય તેવી જમીન મગનાં પાક માટે પસંદ કરવી. રેતાળ અને પી.એચ. આંક વધારે હોય અને જે જમીનમાં ગંઠવા કુમિ (નેમેટોડસ) નો રોગ હોય તે જમીનમાં ઉનાળુ મગનો પાક સારો નથી થતો. ચોમાસું પાકની કાપણી કરી લિધા બાદ જમીનમાં હેક્ટરે 8 થી 10 ટન સાડું કોહવાયેલું છાણિયું ખાતર ભેળવીને બે થી ત્રણ હળની ખેડ જમીન તૈયાર કરવી. જેથી જમીનની ફળદ્રુપતા અને ભેજ સંરક્ષણ શક્તિમાં વધારો થાય છે.

વાવણી સમય: 25 ફેબ્રુઆરીથી 25 માર્ચ સુધીના સમયગાળા દરમ્યાન વાવેતર કરવાથી ઉત્પાદન સાડું મળે છે.

વાવણી અંતર: બે ચાસ વચ્ચે 30 સે. મી. અને બે છોડ વચ્ચે 10 સે. મી. અંતર રાખવું (10 દિવસે પારવણી કરવી અને ખાલા પુરવા).

બીજ દર અને જાત: એક હેક્ટર જમીનમાં વાવણીયાથી વાવેતર કરવા માટે 15 થી 20 કિલોગ્રામ બીજ પ્રતિ હેક્ટર અને પૂખીને વાવવા માટે 20 થી 25 કિલોગ્રામ પ્રતિ હેક્ટર બીજની વાવણી કરવી. ભલામણ કરેલા બીજની માહિતી આ મુજબ છે,

જાત: ગુજરાત-1 ભેજના ખેંચ સામે ટકી શકે છે, પાકવાના દિવસો 75 થી 80, દાણાનો રંગ-ચળકતો લીલો, ઉત્પાદન-800 થી 1000 કીગ્રા/હે, છુટી છવાઇ શીંગો

જાત: ગુજરાત-2 ઉનાળુ/ચોમાસા માટે, પાકવાના દિવસો 55 થી 60, દાણાનો રંગ-ચળકતો લીલો, ઉત્પાદન-800 થી 1000 કીગ્રા/હે, ઝુમખામાં શીંગો

જાત: મગ ગુજરાત-3 બેક્ટેરીયલ બ્લાઇટ સામે પ્રતિરોધક, પાકવાના દિવસો 65 થી 75, દાણાનો રંગ-ઘાટો લીલો, ઉત્પાદન-1200 થી 1400 કીગ્રા/હે, ઝુમખામાં શીંગો

જાત: મગ ગુજરાત-4 બેક્ટેરીયલ બ્લાઇટ સામે પ્રતિરોધક, પાકવાના દિવસો 70 થી 75, દાણાનો રંગ-ઘાટો લીલો, ઉત્પાદન-1200 થી 1400 કીગ્રા/હે, ઝુમખામાં શીંગો

જાત: સાબરમતી પીળા પંચરંગિયા સામે પ્રતિરોધક, પાકવાના દિવસો 55 થી 60, દાણાનો રંગ-આછો લીલો, ઉત્પાદન-1000 થી 1200 કીગ્રા/હે,ઝુમખામાં શીંગો

જાત: કે-851 મોઝેક રોગ સામે પ્રતિરોધક, પાકવાના દિવસો 60 થી 65, દાણાનો રંગ-ચળકતો લીલો , ઉત્પાદન-1200 થી 1900 કીગ્રા/હે,ઝુમખામાં શીંગો

બીજ માવજત: કુગનાશક દવા થાયરમ/બાવીસ્ટીનનો 1.5 થી 3 ગ્રામ પ્રતિ કિલોગ્રામ પ્રમાણે બીજને પટ આપવું.

નવી જાત: ગુજરાત આણંદ મગ-પ(GAM-5)- પીળા પંચરંગિયા સામે પ્રતિરોધક

રાઇઝોબિયમ: વધુ ઉત્પાદન મેળવવા અને જમીનની ફળદ્રુપતા વધારવા માટે કુગનાશક દવાનો પટ આપ્યા પછી બીજને રાઇઝોબિયમ કલ્ચરની માવજત આપવી (200 થી 250 ગ્રામ જી.એમ.બી.એસ.-1 પ્રતિ 8 થી 10 કિલો બીજ પ્રમાણે પટ આપવો.)

રાસાયણિક ખાતર: મગના પાકને 20 કિલોગ્રામ નાઇટ્રોજન અને 40 કિલોગ્રામ ફોસ્ફરસ યાસમાં ઓરીને આપવું. સલ્ફરની ઉણપ હોય તેવી જમીનમાં 20 કિલોગ્રામ સલ્ફર આપવું.

નિંદણ નીયંત્રણ અને આંતર ખેડ: મગ ટુંકા ગાળાનો પાક હોવાથી નિંદામણ મુક્ત રાખવાથી સાડું ઉત્પાદન મળે છે. છોડની વૃદ્ધી અને વિકાસ માટે પાકને પ્રથમ 30 દિવસ સુધી બિલકુલ નિંદામણ મુક્ત રાખવું જરૂરી છે. પાક અવસ્થા દરમિયાન બે આંતર ખેડ કરવાની ભલામણ છે. અથવા મગની વાવણી બાદ અને પાક ઉગતા પહેલા 1.5 કિલો પેન્ડીમીથાલીન પ્રતિ હેક્ટર 500 લીટર પાણીમાં ઓગાળી છંટકાવ કરવાની ભલામણ છે.

પિયત: મગનું વાવેતર ઓળવણ કર્યા પછી વરાપ થયેથી કરવું. પ્રથમ પિયત જમીનનાં પ્રમાણે ખેંચવા દઈને 25 થી 30 દિવસે કુલની શરૂઆત થયા પછી આપવું. જમીન હલકી હોય તો પ્રથમ 20 દિવસે અને ત્યાર પછી 10 થી 15 દિવસનાં અંતરે 4 થી 5 પિયતની જરૂર પડે છે. જો કોરાંટમાં વાવેતર કર્યું હોય તો પ્રથમ પિયત વાવેતર કર્યા બાદ તરતજ અને ત્યારબાદ બીજું પિયત પાંચમાં દિવસે સારા ઉગાવા માટે આપવું. તે પછી 15 દિવસના અંતરે 4 થી 5 પિયત આપવાથી સાડું ઉત્પાદન મળે છે.

પાક સરંક્ષણ

જીવાત: આ પાકમાં કુલ અવસ્થાની શરૂઆત સમયે યુસિયા પ્કારની જીવાતો જેવીકે મોલોમાશી, સફેદ માખી કે લીલા તડતડિયાનો ઉદ્ભવ જોવા મળે છે. આ માટે ડાઇમીથોએટ 0.03% અથવા ફોસ્ફામીડોન અથવા મિથાઇલ ઓડીમેટોન 0.04% પ્રમાણે પાણીમાં મિશ્રણ કરી છંટકાવ કરવો. મગની શીંગો કોરી ખાનાર લીલી ઇયળનાં નિયંત્રણ માટે 0.07% એન્ડોસલ્ફાન કે મોનોકોટોફોસ 0.4% નું દ્રાવણ 1 થી 2 છંટકાવ કરવાથી અસરકારક નિયંત્રણ મળે છે.

રોગ: મગ સહિત મોટાભાગના પાકમાં પચરંગીયો રોગ જોવા મળે છે જે વિષાણુથી થતો રોગ છે. જેને સફેદ માખી ફેલાવતી હોવાથી તેના નિયંત્રણ માટે શોષક પ્રકારની દવાનો છંટકાવ કરવો. આ ઉપરાંત ઘણીવાર

ભુકી ધારો રોગ જોવા મળે છે. જેના નિયંત્રણ માટે 0.15% વેટેબલ ગંધક અથવા કાર્બેન્ડાઝીમ 0.25% ના દ્રાવણના 15 દિવસના અંતર ત્રણ છંટકાવ કરવાથી અસરકારક નિયંત્રણ મેળવી શકાય છે.

કાપણી

મગના પાકમાં છોડ પર મોટાભાગની શીંગો પાકીને અર્ધ સુકાયેલ જણાય ત્યારે સવારના સમયે એક થી બે વીણી કરવી. છેલ્લી વીણીની જરૂરના હોય તો પાકની કાપણી કરીને શીંગોને ખેતરમાં જ પાથરા કરીને સૂકાવા દેવી. ત્યારબાદ બળદથી અથવા શ્રેશરથી દાણા છુટા પાડવા. દાણા સાફ કરી ગ્રેડીંગ કરી જંતુરહિત કોથળા અથવા કોઠીમાં ભરવા.